

Lucija Burić

samostalna istraživačica
independent researcher

Zagreb, Hrvatska

lucija.buric98@gmail.com
orcid.org/0009-0004-5609-1797

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

UDK / UDC:
10.17685/Peristil.66.7

DOI:
069:75(497.5 Zagreb)"18"
347.96 Ružić, I.

Primljeno / Received:
8. 7. 2023.

Prihvaćeno / Accepted:
19. 12. 2023.

Donacija slika Ivana Ružića Strossmayerovoj galeriji

Ivan Ružić's Donation of Paintings
to the Strossmayer Gallery

APSTRAKT

U radu je predstavljena donacija trideset umjetnina riječkog odvjetnika i političara Ivana Ružića Strossmayerovoj galeriji starih majstora JAZU (danas HAZU) iz 1892. godine. Temeljem arhivskih izvora i historiografske literature objedinjeni su podaci o životu donatora te rasvijetljene okolnosti i razlozi donacije. Nabava darovanih djela smještena je u složen kontekst rimskoga tržišta umjetnina kraja 19. stoljeća. Za odabranih nekoliko slika iz donacije donose se nove interpretacije temeljem stilske analize, novih ikonografskih tumačenja i pronađenih grafičkih predložaka.

KLJUČNE RIJEČI

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Ivan Ružić, tržište umjetnina u Rimu kraja 19. stoljeća, kopije, grafički predlošci, Raffaello Vanni

ABSTRACT

The paper presents the donation of thirty works of art by Rijeka lawyer and politician Ivan Ružić to the Strossmayer Gallery of Old Masters at the Yugoslav Academy of Sciences and Arts (YASA, now Croatian Academy of Sciences and Arts, CASA) in 1892. Drawing on archival sources and historiographical literature, the paper compiles data on the donor's life, as well as the circumstances and reasons for the donation. The acquisition of the donated works is examined within the complex context of the Roman art market at the end of the 19th century. For a few selected paintings from the donation, new interpretations are provided based on stylistic analysis, revised iconographic interpretations, and discovered graphic models.

KEYWORDS

Strossmayer Gallery of Old Masters CASA, Ivan Ružić, art market in Rome at the end of the 19th century, copies, graphic models, Raffaello Vanni

Nakon inicijalne donacije umjetnina đakovačko-srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera (Osijek, 1815. – Đakovo, 1905.) kojom je Akademijina galerija otvorena za javnost 1884. godine, njezin se zbirni fond postepeno uvećavao, najvećim dijelom poklonima brojnih drugih darovatelja. Za prvu veću donaciju nakon Strossmayerove zaslužan je riječki odvjetnik i političar Ivan Ružić (sl. 1), koji je Galeriji 20. travnja 1892. godine poklonio 30 umjetnina – 29 slika i jedan crtež koje je dobio za svojeg višemjesečnog boravka u Rimu.¹ Riječ je o sadržajem raznovrsnim djelima s likovnim odlikama različitih europskih umjetničkih krugova, širokog raspona kvalitete i većinom manjih dimenzija, nastalima između 16. i 19. stoljeća. Iako donacija sadrži nekoliko djela istaknutijih majstora kao što su Raffaello Vanni (Siena, 1597. – 1673.) i Gortzius Geldorp (Leuven, 1553. – Köln, 1618.) te nekolicinu umjetnina razmjerno kvalitete iz radionica značajnijih slikara ili njihovih kopista, mnoge slike iz ove skupine osrednji su radovi još neprepoznatih autora. Do sada su se stoga istraživači bavili analizom pojedinačnih djela iz ove cjeline ili su donosili vrlo kratke prikaze donacije u okviru kataloga i širih pregleda povijesti Strossmayerove galerije.² Zato će naglasak u ovome radu biti na novoj kontekstualizaciji donatorova života i djelovanja, okolnostima koje su dovele do nabave i darovanja umjetnina te novim interpretacijama odabranih primjera iz donacije.

Ivan Ružić: jedan od prvih donatora Strossmayerove galerije

Za istraživanje mogućih razloga, kao i pitanja konteksta nabave i donacije umjetnina, vrijednu podlogu nude detalji iz života donatora. Životni put Ivana Ružića do sada nije temeljito i pouzdano obrađen, ali može ga se rekonstruirati putem arhivskih izvora, historiografske literature, obiteljske kronike i nekrologa. Već se o datumu njegovog rođenja u različitim publikacijama javljaju nepodudarni podaci što variraju u rasponu od nekoliko godina.³ Ovo pitanje konačno razrješava novopronađeni arhivski zapis iz Matične knjige rođenih u župi Hreljin za razdoblje od 1845. do 1857. godine, gdje je na latinskom jeziku zapisano da se dijete po imenu Ivan rodilo Ivanu Ružiću, sinu seljaka Jakova, i njegovoj ženi Ursuli Ružić rođenoj Vidas te da je kršteno 29. kolovoza 1847. godine u Hreljinu.⁴ Tamo je i odrastao kao jedno od sedmero djece lokalnih poljoprivrednika, a gimnaziju je pohađao u Senju, Zagrebu i

1

Ivan Ružić, 1888. (foto: fotografski atelijer Gjuro i Ivan Varga, Zagreb, ustupio Gradski muzej Bjelovar)

Ivan Ružić, 1888 (photo: Gjuro and Ivan Varga photography studio in Zagreb, courtesy of the Bjelovar City Museum)

Rijeci. Njegov najstariji brat, Gjuro Ružić (Hreljin, 1834. – Rijeka, 1922.), bio je vlasnik kožarske tvornice u Rijeci, uspješni poduzetnik te lokalni kulturno-politički djelatnik.⁵ Uz financijsku potporu brata, Ivan je studirao pravo na Sorbonni, u Heidelbergu i Berlinu te je tijekom studija imao priliku proputovati veliki dio Europe.⁶ Doktorat je stekao u Beču, nakon čega se vratio u Rijeku i uspješno započeo svoju pravnu karijeru kao pe-rovođa u uglednom odvjetničkom uredu Marijana Derenčina (Rijeka, 1836. – Zagreb, 1908.). Ubrzo je privukao pažnju bana Ivana Mažuranića (Novi Vinodolski, 1814. – Zagreb, 1890.), koji ga je 1874. godine promaknuo na poziciju člana povjerenstva stručnjaka i upravnih vještaka za razvoj gospodarstva na području Hrvatske.⁷ Ružić je nagrađen za svoj predani rad u povjerenstvu kraljevskim javnim bilježništvom u Bjelovaru. Ondje se sa ženom Marijom Letz i sinom Gjurom odselio 1877. godine te proveo narednih dvanaest godina.⁸ Nakon ukinuća Vojne krajine, Bjelovaru je u sedamdesetim godinama 19. stoljeća dodijeljen naslov slobodnog kraljevskog grada Austro-Ugarske Monarhije. S ciljem stvaranja građanskog sustava i razvoja gospodarstva, ban Mažuranić je u ovom razdoblju tamo nastojao dovesti što više građanstva, zbog čega grad

doživljava naglu preobrazbu iz vojnog u cvatuće gospodarsko i političko središte.⁹ Prihvativši ovu priliku za napredak karijere i ostvarenje političkih ciljeva, Ružić je odmah po dolasku u Bjelovar otvorio odvjetničku pisarnu te kao već istaknuti pravaš osnovao lokalni ogranak Stranke prava i počeo redovito sudjelovati u pučkim skupštinama, protiveći se mađarskoj kontroli hrvatskih područja.¹⁰ O novom prosperitetu koji je Bjelovar kao grad u sponu omogućio njemu i drugim pridošlim odvjetnicima i trgovcima svjedoče podaci o imovnom cenzusu članova županijske skupštine tadašnje Bjelovarsko-križevačke županije. Ružić je tako 1887. godine zabilježen kao trinaesti najbogatiji član skupštine s plaćenih 548 forinti neposrednog poreza.¹¹

Upravo o ovom razdoblju donatorova života posjedujemo najviše vijesti, a uz historiografska istraživanja o razvoju Bjelovara i njegovim protagonistima, neizostavno su vrelo živopisnih anegdota i detalja iz svakodnevice grada memoari odvjetnika Milana Rojca (Zagreb, 1855. – 1946.), Ružićeva poznanika koji se preselio u Bjelovar nekoliko godina nakon njega. Iz Rojcovih se zapisa saznaje da je riječki odvjetnik odmah nakon selidbe izgradio obiteljsku kuću nasuprot gradske vijećnice u čijem je prizemlju otvorio prvu gradsku kavanu gdje su gosti mogli čitati hrvatske, njemačke i francuske novine.¹² Prema Rojcu, Ružić je u više navrata iskazao interes za urbanističko uređenje grada – angažirao se oko uređenja glavnog gradskog trga¹³ te se nakon razornog potresa 1880. godine u kojemu je stradala crkva svete Terezije Avilske zalagao za izgradnju nove i veće građevine.¹⁴ Iako Rojc bilježi poneke napetosti u odnosu s Ružićem, u svojim ga memoarima uglavnom spominje u pozitivnom svjetlu te prvenstveno ističe njegov raznovrstan doprinos lokalnoj zajednici.

Godine 1888. Ružić s obitelji napušta Bjelovar i vraća se u Rijeku, gdje se zapošljava kao odvjetnik u tvrtki svog brata Gjura.¹⁵ Točan razlog njegova odlaska nije poznat, ali tome su vrlo vjerojatno doprinijele rastuće političke tenzije koje su se dolaskom Károlya Khuena Hédervárya (Gräfenberg, 1849. – Budimpešta, 1918.) na bansku stolicu odrazile na poziciju pravaša u Bjelovarsko-križevačkoj županiji.¹⁶ Unatoč tome, razdoblje života koje je proveo u Bjelovaru pokazalo se financijski isplativim: 1891. godine na više je mjeseci, navodno zbog pravnog posla, otputovao u Rim gdje je dobio umjetnine koje je odmah po povratku, na proljeće iduće godine, donirao Strossmayerovoj

galeriji.¹⁷ Tada se trajno preselio u Zagreb, otvorio odvjetnički ured na Zrinjevcu i nastavio s političkim angažmanom.¹⁸

Raskolom pravaša Ružić se nije pridružio Starčevićovoj Čistoj stranci prava (frankovci), već je ostao među takozvanim domovinašima. Ova je brojnija frakcija stranke uskoro uspostavila zajedničku opoziciju vladi s Neodvisnom narodnom strankom, obzorašima, za koju je od velikog značenja bilo pokroviteljstvo biskupa Strossmayera.¹⁹ Tijekom devedesetih godina 19. stoljeća dva puta je bio izabran za zastupnika koprivničkog izbornog kotara u Hrvatskom saboru predstavljajući opoziciju, međutim, njegov drugi mandat neslavno je završio već nekoliko dana po izboru zbog poništenja izbora pod pritiskom vladajuće Narodne stranke.²⁰ Iako je početkom 20. stoljeća već prošao vrhunac Ružićeve javne karijere, do smrti 1915. godine nastavio je financirati pravaške novine *Hrvatski narod* čiji je bio suosnivač i neko vrijeme urednik. K tome, u posljednjim je desetljećima života objavio brojne članke i rasprave na temu kaznenog prava i hrvatske težnje ka nezavisnosti od Austro-Ugarske Monarhije.²¹

Nabava i donacija umjetnina

Uvidom u životni put Ivana Ružića jasno se očitavaju razlozi njegove donacije Strossmayerovoj galeriji. Za razliku od ostalih donatora, počevši od njezina osnivača, a zatim i drugih poput *marquisa* Eugènea de Piennesa (Périers, 1825. – Vrbovec, 1911.) i Ante Topića Mimare (Korušce, 1898. – Zagreb, 1987.), koji su uglavnom donirali djela iz vlastitih zbirki,²² Ružić nije bio sakupljač ili poznavatelj umjetnina, što se odražava i u kvalitativnoj heterogenosti njegove donacije. Ružić je prilikom svojeg putovanja skupno nabavio umjetnine te ih u jednom mahu poklonio Galeriji upravo s namjerom uvećanja Akademijine javne zbirke.²³ Po uzoru na Strossmayera, tom je promišljenom političkom gestom, kako i sam ističe u svom pismu đakovačko-srijemskom biskupu, htio „da se što većom sbirkom slika u našoj galeriji svaka hrvatska duša priljubi svojoj otačbini.”²⁴

Osim po prirodi te kontekstu nabave i donacije, ova se skupina djela ističe među drugim umjetninama iz Strossmayerove galerije i po vrlo ograničenim mogućnostima istraživanja njezine provenijencije. Uz djela nije stigla nikakva dokumentacija o ranijem vlasništvu, a izuzev spomenutog pisma u kojemu donator najavljuje svoj poklon Galeriji, nisu pronađeni drugi tragovi o

kupovini djela u Rimu niti dokumenti koji bi potvrdili njihov izvoz iz Rima. Uzroke tome jednim dijelom valja potražiti u specifičnim okolnostima trgovanja umjetninama u Rimu i njihovog izvoza krajem 19. stoljeća, ali i u obilježjima samih nabavljenih umjetnina.

Rim je 1871. godine nakon više od dva desetljeća *risorgimenta* postao glavnim gradom nove ujedinjene Kraljevine Italije. Uslijed novih otkrića arheoloških predmeta i osiromašenja starih plemićkih obitelji koje su počele prodavati svoje zbirke prethodno nepoznatih vrijednih djela, tržište umjetnina bilo je preplavljeno novim sadržajem, a aukcijske kuće i trgovci postajali su sve brojniji. Konkurentna scena privatnog sakupljaštva u ovom je razdoblju naglo procvatila među srednjim i višim društvenim slojevima, a posebice među novodospeljenom aristokracijom i stranim posjetiteljima na *Grand touru*. Imućni kupci iz elitnih društvenih krugova nabavljali su djela starih majstora i prije nego što bi ona dospjela na javne aukcije uz pomoć posrednika koji su dobro poznavali mehanizme ovog bujajućeg međunarodnog tržišta.²⁵ Nameće se međutim pitanje kako su do umjetnina dolazili kupci koji nisu uz sebe imali umrežene *connoisseurs*. Tiskani vodiči s korisnim komercijalnim oglasima, adresama i uputama za stanovnike i posjetitelje većih gradova apeninskog poluotoka se u drugoj polovini 19. stoljeća već široko upotrebljavaju. U Rimu se u ovo vrijeme svakih nekoliko godina izdavala ažurirana *Guida Scientifica, Artistica e Commerciale della Città di Roma*, kraće nazivana i *Guida Monaci* po svom prvom uredniku.²⁶ U takvim su se vodičima uz različite trgovačke oglase nalazili i dugački popisi s imenima manjih aukcijskih kuća, antikvara i trgovaca umjetninama te njihove adrese (pod naslovom „Antiquari – Negozianti di Oggetti e Quadri Antichi”).²⁷ Osim vodičima, manji su se trgovci koristili i drugim strategijama oglašavanja: tiskali su oglase u dnevnim novinama, sastavljali kataloge djela koja su imali na prodaju s priloženim fotografskim reprodukcijama te postavljali ulične natpise sa sloganima kako bi privukli moguće kupce.²⁸ Iz svega navedenog proizlazi da i slabije upućenim kupcima poput Ivana Ružića koji su proveli u Rimu tek nekoliko mjeseci nije bilo teško doći do cjenovno dostupnih umjetnina uglavnom manjih dimenzija te je izgledno da ih je i on dobio upravo na neki od gore opisanih načina. Osim o mogućim načinima kupovine, istraživanja o ovom složenom razdoblju povijesti trgovanja

umjetninama u Rimu nude potencijalne odgovore i na pitanja o izvozu djela. Sve do početka 20. stoljeća u Kraljevini Italiji još nije bio uspostavljen sveobuhvatan zakonski okvir za kontrolu prodaje i izvoza umjetničkih djela i predmeta kulturne baštine. Tržište umjetnina u Vječnom je gradu veći dio 19. stoljeća bilo regulirano ediktom izdanim 1820. godine kojim je omogućeno da djela manjih dimenzija i ona srednje kvalitete završe na tržištu i u rukama stranih kupaca bez službene dokumentacije.²⁹ Na taj su se način transakcije i inozemni izvoz znatno ubrzali, a cijene umjetnina ostale su relativno niske usprkos visokoj potražnji, što je rezultiralo masovnim izvozom i disperzijom nacionalne baštine.³⁰

Ipak, poznata djela cijenjenih majstora, umjetnine većih dimenzija i predmete velikog nacionalnog i kulturnog značaja nešto je teže bilo prenijeti preko granice bez službenog odobrenja. Jedan je takav primjer donacija grofa Baltazara Odescalchija III. (1844. – 1909.), člana talijanske plemićke obitelji koja je krajem 17. stoljeća dobila iločko vlastinstvo.³¹ Grof Odescalchi je nakon druženja s biskupom Strossmayerom u Rimu na proljeće 1888. godine Galeriji poklonio dvije kopije impozantnih dimenzija prema freskama iz Rafaelovih *Stanzi* izvedene uljem na platnu, slike *Parnas* i *Susret pape Lava I. Velikog s Atilom*.³² Za slanje ovih velikih platna u Zagreb dobio je službenu pisanu dozvolu od ureda *Direzione generale antichità e belle arti* talijanskog Ministarstva za javno obrazovanje, koja je danas pohranjena u Središnjem državnom arhivu u Rimu, a nedavno je i objavljena.³³ Kako je u slučaju Odescalchijeve donacije riječ o izvozu kopija velikih dimenzija relativno visoke novčane vrijednosti u vlasništvu prominentnog sakupljača, ne iznenađuje da je njihov izvoz službeno dokumentiran. Stoga, premda ne treba isključiti mogućnost da će u okviru budućih istraživanja biti otkriveni dokumenti o Ružićevoj kupnji i izvozu umjetnina koje je donirao Akademijinoj galeriji, za sada se čini mogućim da takva vrsta dokaza zapravo ne postoji.

Nove interpretacije odabranih djela iz donacije

Kao što je prvih četiri desetljeća postojanja Akademijine galerije bila praksa s novo dobavljenim i darovanim umjetninama, svih je trideset djela iz Ružićeve donacije odmah po prisprijeću uključeno u njezin stalni postav. Prijelomnim preuređenjem i novim konceptom postava pod stručnim vodstvom upravitelja budimpeštanskog Muzeja

2

Raffaello Vanni, *Ekstaza svetog Franje Asiškog*, sredina 17. stoljeća, ulje na platnu, 143,7 × 162,2 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, inv. br. SG-134

Raffaello Vanni, *Ecstasy of St. Francis of Assisi*, mid-17th century, oil on canvas, 143.7 × 162.2 cm, Zagreb, Strossmayer Gallery of Old Masters CASA, inv. no. SG-134

likovnih umjetnosti Gabriela Téreya 1925. godine, od gotovo 500 zatečenih umjetnina tek je njih pola ostalo izloženo.³⁴ Ovom je prilikom od svih djela iz donacije Ivana Ružića tek trećini dodijeljeno mjesto u stalnom postavu, a tako je uz povremene promjene u razmještaju slika u prostorijama Akademijine palače i ostalo sve do 2020. godine. Valja napomenuti da je sredinom 20. stoljeća u procesima izlučivanja kopija, crteža, grafika i djela modernih autora iz fundusa galerije pet djela iz Ružićeve donacije ustupljeno Gliptoteci HAZU, Kabinetu grafike HAZU i Modernoj galeriji.³⁵ U heterogenoj grupi od 25 Ružićevih slika koje su i danas u zbirnom fondu Strossmayerove galerije zastupljena su podjednako djela sakralne i profane tematike, pripisana talijanskim, nizozemskim, flamanskim, francuskim i njemačkim slikarima. U toj se relativno velikoj skupini nekoliko slika ističe kvalitetom izvedbe, izvrsnim stanjem očuvanosti i specifičnim ikonografskim i stilskim odlikama zbog kojih zauzimaju istaknuto mjesto u sveukupnoj muzejskoj zbirci.

Najistaknutije među talijanskim djelima iz Ružićeve donacije svakako je imponantna i dimenzijama najveća (143,7 × 162,2 cm) slika *Ekstaza svetog Franje Asiškog* (sl. 2), koja je uključena u zbirku Strossmayerove galerije kao djelo Annibalea Carraccija (Bologna, 1560. – Rim, 1609.) pod naslovom *Smrt svetog Franje Asiškog*.³⁶ Ovu je sliku Grgo Gamulin 1963. godine prepoznao kao „veoma carraceskno” djelo iz opusa sijenskog slikara Raffaella Vannija, te izmijenio naslov djela prepoznavši da je riječ o prikazu sveca u ekstazi.³⁷ Talijanski povjesničari umjetnosti u više su navrata obradili i nadopunjavali bogat opus ovog

3

Raffaello Vanni, *Ekstaza svetog Franje Saleškog*, 1668. – 1670., ulje na platnu, 396 × 253 cm, katedrala u Sieni (izvor: Wikimedia Commons)

Raffaello Vanni, *Ecstasy of St. Francis de Sales*, 1668–1670, oil on canvas, 396 × 253 cm, Siena Cathedral (source: Wikimedia Commons)

majstora utvrdivši da je za njegovo umjetničko stasanje od ključne važnosti bilo često obitavanje u Rimu gdje je primio utjecaje Antonija Carraccija (Venecija, 1583. – Rim, 1618.) i Pietra da Cortone (Cortona, 1596. – Rim, 1669.), slikara čije je stilske odjeke prenio u rodnu Sienu.³⁸ Vannijevo se zagrebačko djelo s monumentalnim figurama skladno izvedenih gesta i punog kolorita stoga opravdano smatra dosljednim kvaliteti onih talijanskih te zauzima nezanemarivo mjesto u slikarevu katalogu.³⁹

Gamulin je svoju atribuciju argumentirao prvenstveno komparativnom analizom raspodjele masa, ekonomičnim rješenjima detalja te tipologijom lica, ruku i krupnih nabora tkanine na liku sveca s drugim slikarevim djelima, mahom velikim ol-tarnim palama kao što je *Ekstaza svetog Franje Saleškog* (sl. 3) u sijenskoj katedrali nastala između 1668 i 1670. godine.⁴⁰ Recentnom se analizom slike predlaže da skučenost slikanog prostora i njezin suženi kadar možda nisu bili izvorna slikareva zamisao, nego da su rubni dijelovi platna odstranjeni.⁴¹ Tu tezu potvrđuje restauratorski pregled djela kojim je ustanovljeno da su donji i gornji rub slike odrezani prije njezina ulaska u zbirku Strossmayerove galerije.⁴² Iz toga proizlazi

4

Raffaello Vanni, *Smrt svetog Tome od Villanove*, oko 1660., ulje na platnu, 370 × 233 cm, Siena, crkva svetog Augustina (izvor: Wikimedia Commons)

Raffaello Vanni, *The Death of St. Thomas of Villanova*, c. 1660., oil on canvas, 370 × 233 cm, Siena, Church of St. Augustine (source: Wikimedia Commons)

5

Nepoznati slikar, *Mučeništvo svetog Eustahija i njegove obitelji*, nakon 1677., ulje na platnu, 48,3 × 65,8 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, inv. br. SG-133

Unknown painter, *Martyrdom of St. Eustace and his family*, after 1677, oil on canvas, 48.3 × 65.8 cm, Zagreb, Strossmayer Gallery of Old Masters CASA, inv. no. SG-133

da je ovo djelo izvorno imalo okomito izduženiji pravokutan format prikladan za oltarnu palu te je vjerojatno izvedeno kao narudžba za opremanje nekog zasad neidentificiranog oltara. Tome u pri-log ide i usporedba s drugim majstorovim oltarnim palama poput spomenute *Ekstaze svetog Franje Saleškog* ili *Smrti svetog Tome od Villanove*, slike koja je izvedena oko 1660. godine, a danas se nalazi u crkvi svetog Augustina u Sieni (sl. 4). Na ovim palama majstor pokazuje tendenciju uravnoteženom oblikovanju kompozicije, stabilnom situiranju likova u dubinski razrađen slikani prostor te uključivanju punih figura u kadar slike. Sakralna djela iz Ružićeve donacije raznolika su i po svojem ikonografskom sadržaju, a među najzanimljivijim primjerima ističe se slika pripisana Benvenuto Tisiju il Garofalu (Canaro, 1481. – Ferrara, 1559.) s prikazom mrtvih mučenika stradalih u utrobi užarenog mjedenog bika. Na slici koja je dosad identificirana kao prikaz neimenovana četiri mučenika zapravo je riječ o relativno rijetkom prizoru mučeništva ranokršćanskog sveca Eustahija i njegove obitelji (sl. 5).⁴³ Kako se ovog sveca najčešće prikazuje dok doživljava viziju u lovu ili suočenog s jelenom koji među

rogovima ima raspelo, čini se da scene njegova mučenja nisu bile naročito tražene među naručiteljima, pogotovo u razdoblju prije Tridentskoga sabora.⁴⁴ Popularizaciji mučeničke ikonografije znatno su doprinijeli grafički listovi iz ciklusa *Ecclesiae militantis triumph* izrađeni prema freskama slikara Niccolò Circignanija (Pomaranice, 1530. – 1597.?) s temom ranokršćanskih mučenika dovršenim 1582. godine u deambulatoriju rimske bazilike Santo Stefano Rotondo.⁴⁵ Među njima se nalazi i grafički list prema zidnoj slici s prikazom krvnika koji žaračem gura Eustahija i njegovu obitelj u šuplju utrobu užarenog mjedenog bika (sl. 6). Iako je ova grafika vjerojatno utjecala na širenje prikaza Eustahijeva mučeništva, ovdje nije riječ o ikonografskom i kompozicijskom predlošku za zagrebačku sliku. Čini se da je taj ikonografski motiv za svetog Eustahija iznimno rijedak, međutim, jedan takav primjer slikara Federica Zuccarija (Sant' Angelo in Vado, 1539. – Ancona, 1609.) nalazio se na fasadi palače Tizia da Spoleta, komornika kardinala Alessandra Farnesea (1520. – 1589.) na Trgu svetog Eustahija u Rimu. Ova je zidna slika danas uništena, ali njezin je izgled poznat prema grafičkom listu koji je Giovanni Battista da Cavalieri (Villa Lagarina, 1525. – Rim, 1601.) izradio 1575. godine (sl. 7).⁴⁶

Osim u svome ikonografskom sadržaju, nezna-ni se slikar *Mučeništva svetog Eustahija* i u likovnom oblikovanju oslanjao na već postojeća rješenja. Rješenje dvaju mrtvih likova što leže na tlu u oštrom perspektivnom skraćanju slikar je preuzeo s jedne od grafika otisnutih prema slici *Kuga u Ašdodu* Nicolasa Poussina (*Les Andelys*,

6 Jan van Haelbeck prema N. Circignaniju, *Mučeništvo svetog Eustahija*, 1600. – 1620. (iz serije *Ecclesiae militantis triumphii*), bakrorez, 196 × 131 mm, London, The British Museum, inv. br. 1863,0509.770

Jan van Haelbeck after N. Circignani, *The Martyrdom of St. Eustace*, 1600–1620 (from the series *Ecclesiae militantis triumphii*), engraving, 196 × 131 mm, London, The British Museum, museum no. 1863,0509.770

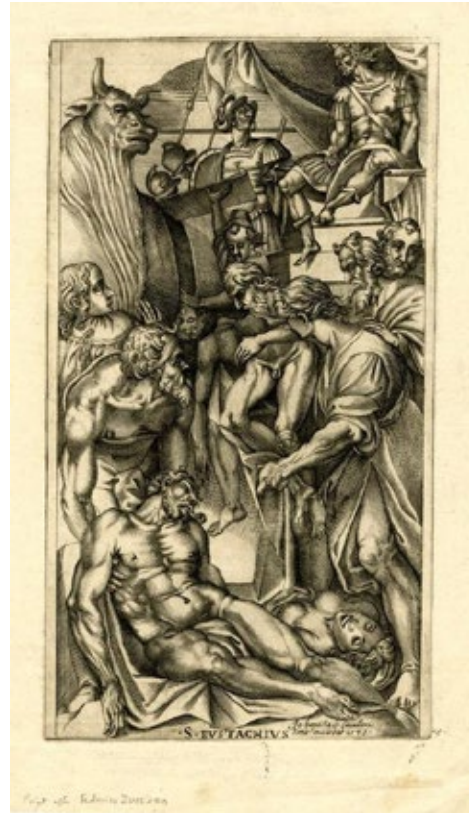
7 Giovanni Battista da Cavalieri prema Federicu Zuccariju, *Sveti Eustahije*, 1575., bakrorez, 296 × 163mm, London, The British Museum, inv. br. 1874,0613.635

Giovanni Battista da Cavalieri after Federico Zuccaro, *St. Eustace*, 1575, engraving, 296 × 163mm, London, The British Museum, museum no. 1874,0613.635

8 Étienne Picart prema Nicolasu Poussinu, *Kuga u Ašdodu*, 1677., bakrorez, 39,2 × 52,2 cm, Melbourne, National Gallery of Victoria, p.183.9-1

Étienne Picart after Nicolas Poussin, *The Plague at Ashdod*, 1677, engraving, 39.2 × 52.2 cm, Melbourne, National Gallery of Victoria, p.183.9-1

(National Gallery of Victoria, Melbourne, Gift of Mr George Collins Levey, 1879. This digital record has been made available on NGV Collection Online through the generous support of the Joe White Bequest)

1594. – Rim, 1665.) iz 1630. godine.⁴⁷ Među najranijim je grafkama nastalim prema Poussinovoj slici bakrorez koji je 1677. godine otisnuo francuski grafičar Étienne Picart (1632. – 1721.) (sl. 8).⁴⁸ Ovim novim podatkom omogućena je preciznija datacija zagrebačkog djela nakon 1677. godine i odbacivanje dosadašnje neutemeljene atribucije slikaru Benvenuto Tisiju il Garofalu.

Ružićevom donacijom obogaćena je i Galeriji-na zbirka kopija i djela u cijelosti nastalih prema grafičkim predlošcima. Slika *Odmor na bijegu u Egipat sa svetim Franjom Asiškim* (sl. 9) nadopunjava relativno malen korpus poznatih kopija prema jednom od najranijih remek-djela Antonia Allegrija da Correggija (Correggio, 1489. – 1534.) koje je izvorno izrađeno kao privatna narudžba za bočnu kapelu franjevačke crkve svetog Franje Asiškog u Correggiu, a danas se čuva u Gallerie degli Uffizi u Firenci (sl. 10).⁴⁹ Prisustvo slike *Josip s djetetom Isusom* (sl. 11) u donaciji, s druge strane, dodatno svjedoči o rasprostranjenosti njezinog slavnog predloška (sl. 12) koji je Guido Reni (Bologna, 1575. – 1642.) izveo u više verzija prema kojima je izrađen čitav niz grafika i slika-nih kopija što i danas kolaju aukcijama djela starih majstora.⁵⁰

9

Kopija prema: Antonio Allegri da Correggio, *Odmor na bijegu u Egipat sa svetim Franjom Asiškim*, ulje na platnu, 113,2 × 93,4 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, inv.br. SG-130

Copy after: Antonio Allegri da Correggio, *Rest on the Flight to Egypt with St. Francis of Assisi*, oil on canvas, 113.2 × 93.4 cm, Zagreb, Strossmayer Gallery of Old Masters CASA, inv. no. SG-130

10

Antonio Allegri da Correggio, *Odmor na bijegu u Egipat sa svetim Franjom Asiškim*, oko 1520., ulje na platnu, 120 × 105 cm, Firenca, Gallerie degli Uffizi, inv. 1890 br. 1455

Antonio Allegri da Correggio, *Rest on the Flight into Egypt with St. Francis of Assisi*, c. 1520, oil on canvas, 120 × 105 cm, Florence, Gallerie degli Uffizi, inv. 1890 no. 1455

11

Kopija prema: Guido Reni, *Sveti Josip s djetetom Isusom*, 17. stoljeće, ulje na platnu, 86,6 × 68,4 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, inv. br. SG-216

Copy after: Guido Reni, *St. Joseph and the Christ Child*, 17th century, oil on canvas, 86.6 × 68.4 cm, Zagreb, Strossmayer Gallery of Old Masters CASA, inv. no. SG-216

12

Guido Reni, *Sveti Josip s djetetom Isusom*, 1638. – 1640., ulje na platnu, 88,9 × 72,4 cm, Museum of Fine Arts, Houston, inv. br. 96.1565

Guido Reni, *St. Joseph and the Christ Child*, 1638-1640, oil on canvas, 88.9 × 72.4 cm, Museum of Fine Arts, Houston, object no. 96.1565

Zanimljiv je i još uvijek djelomično nerazjašnjen slučaj slike *Dvanaestogodišnji Isus u hramu* (sl. 13) koja je od prispjeća u Strossmayerovu galeriju pripisivana nepoznatom napuljskom slikaru djelatnom u 17. stoljeću.⁵¹ Takvom širokom atributivnom određenju vjerojatno su razlog dramatični *chiaro-scuro* i naturalizam u fizionomiji likova koje se općenito vežu za južnotalijansko barokno slikarstvo. Nov je podatak da se u Museo Nazionale del Molise smještenom u Castello Pandone u južnotalijanskom gradiću Venafrò čuva grafika s rješenjem identičnim onom na zagrebačkoj slici, uz dodatak ovalnog okvira koji pridržavaju dva anđela (sl. 14). S obzirom na sadržaj grafike, ona je vjerojatno izvorno bila namijenjena za frontespicij doktorske teze. Kao autor grafike u digitaliziranom katalogu talijanskih kulturnih dobara navodi se Francesco Lambiase, grafičar o kojemu se vrlo malo zna.⁵² Njegova se djelatnost veže za napuljsku umjetnost prve polovine 18. stoljeća, a osim navedenog bakroreza, dio njegovog slabo istraženog opusa čine nekoliko potpisanih grafika s prikazima svetaca iz knjige *Il vetusto calendario Napoletano nuovamente scoperto* otisnute 1744. godine.⁵³

Usprkos istovjetnoj kompoziciji, Lambiaseova se grafika i zagrebačka slika razlikuju po mnogim detaljima. Osim kadra grafike, koji je širi od onoga slike, vidljivi su i manji pomaci u prostornoj dispoziciji i rasporedu pozadinskih likova. K tome, pomalo nespretno riješene figure ponavljanih krutih fizionomija na Lambiaseovoj grafici primjetno se razlikuju od likova na zagrebačkoj slici izvedenih uz nešto višu razinu realizma. S obzirom na zasebne problematične elemente grafike i slike te istovremene općenite sličnosti i razlike u njihovim detaljima, teško je utvrditi što uistinu povezuje ova dva djela. Na temelju opisanih razlika, predlaže se da jedno nije poslužilo kao predložak za ono drugo, već da su oba djela nastala prema trećem neidentificiranom modelu iz 17. stoljeća. Nešto je jednostavniji primjer prijenosa putem grafičkog predloška slika *Izraelci nose grozd iz Kanaana* (sl. 15). Ova je slika na dasci izrazito malih dimenzija (14,6 × 17,2 cm) i slabe kvalitete do sada u katalogima Galerije bila zavedena kao djelo njemačkog slikara 16. stoljeća.⁵⁴ Zapravo je riječ o zrcalno okrenutoj kopiji prema grafičkom predlošku Matthäusa Meriana starijeg (Basel, 1593. – Langenschwalbach, 1650.), švicarskog grafičara i crtača koji je većinu svog života, naslijedivši tiskaru nakon tastove smrti, djelovao u Frankfurtu.⁵⁵

13

Nepoznati talijanski slikar, *Dvanaestogodišnji Isus u Hramu*, druga polovina XVII. stoljeća, ulje na platnu, 91,4 × 122,8 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, inv. br. SG-131

Unknown Italian painter, *Jesus among the Doctors*, second half of the 17th century, oil on canvas, 91.4 × 122.8 cm, Zagreb, Strossmayer Gallery of Old Masters CASA, inv. no. SG-131

14

Francesco Lambiase, *Dvanaestogodišnji Isus u Hramu*, prva polovina 18. stoljeća, bakrorez, 676 × 640 mm, Venafrò, Museo Nazionale del Molise (izvor: Catalogo generale dei Beni Culturali)

Francesco Lambiase, *Jesus Among the Doctors*, first half of the 18th century, engraving, 676 × 640 mm, Venafrò, Museo Nazionale del Molise (source: Catalogo generale dei Beni Culturali)

Izvorni bakropis s prikazom Izraelaca i kanaanskog grozda otisnut je između 1625. i 1630. godine u okviru Merianovog ciklusa *Icones biblicae* s prizorima iz Starog i Novog zavjeta, a danas se jedan njegov primjerak čuva u The British Museum u Londonu (sl. 16).⁵⁶ Temeljem navedenog, zagrebačku je kopiju moguće preciznije datirati nakon trećeg desetljeća 17. stoljeća.

Djela koja u donaciji Ivana Ružića sačinjavaju cjelinu sjevernjačkog slikarstva, ili su (bila) pripisivana nizozemskim i flamanskim majstorima, većinom su prizori profane tematike: krajolici, konjaničke bitke, vedute i mitološke scene u krajoliku.⁵⁷ Među njima se kao najvrjednije ističe djelo sakralne tematike, slika *Krist kao vrtlar* (sl. 17) – ujedno i jedina među navedenima koju se pouzdano može pripisati određenom majstoru. Ova slika s prikazom poprsja Krista na desnoj strani svoje tamne

15

Nepoznati slikar prema: Matthäus Merian stariji, *Izraelci nose grozd iz Kanaana*, nakon 1630., ulje na dasci, 14,6 × 17,2 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, SG-67

Unknown painter after: Matthäus Merian I, *The Grapes of Canaan*, after 1630, oil on wood panel, 14.6 × 17.2 cm, Zagreb, Strossmayer Gallery of Old Masters CASA, SG-67

16

Matthäus Merian stariji, *Izraelci nose grozd iz Kanaana*, između 1625. i 1630., bakropis, 110 × 149 mm, The British Museum, London, inv. br. 1857,1212.98

Matthäus Merian I, *The Grapes of Canaan*, 1625-1630, etching, 110 × 149 mm, The British Museum, London, museum no. 1857,1212.98

pozadine ima monogram flamanskog baroknog majstora Gortziusa Geldorpa i dataciju: „A 1613 / GG. F”. Uslijed toga, ovo je jedino djelo iz Ružićeve donacije koje je ušlo u zbirni fond Galerije uz točan navod o autorstvu.⁵⁸ Geldorp se kao slikar formirao u Antwerpenu, a od sedamdesetih godina 16. stoljeća djeluje u Kölnu gdje ostaje do smrti.⁵⁹ Ovaj se majstor specijalizirao za portrete i sakralne slike manjih dimenzija na dasci te posebno za prizore biblijskih ličnosti prikazanih do poprsja, većinom potpisanih i datiranih sukladno slici iz Strossmayerove galerije.⁶⁰ Uzimajući u obzir ikonografski sadržaj slike *Krist kao vrtlar*, koji je ustvari pojednostavljena verzija prizora *Noli me*

tangere,⁶¹ zaključuje se da je najvjerojatnije nastala kao pandan sličnome prikazu svete Marije Magdalene, kakvih se danas nekoliko može pronaći u opusu slikara (sl. 18).⁶²

Važno je istaknuti da zbog izostanka bilo kakve dokumentacije o podrijetlu i nabavi te neodrživosti dosadašnjih širih, ali i ponekih specifičnih atributivnih određenja većine slika – među kojima mnoge nisu temeljito istražene od uključena donacije u fundus Galerije – za sada nije moguće precizno odrediti cjelokupnu donaciju s obzirom na pripadnost slikarskim tradicijama, opusima autora ili užim vremenskim rasponima nastanka. Buduća bi istraživanja mogla dodatno rasvijetliti pitanja o donatorovoj nabavci umjetnina na rimskome tržištu i pružiti uvid u zasad nepoznatu provenijenciju djela. Izazovan aspekt budućih istraživanja ove cjeline je i daljnja stilska analiza pojedinih izdvojenih slika iz donacije te preciznije definiranje njihova autorstva i datuma nastanka, kako je to učinjeno za nekoliko ovdje predstavljanih primjera.

Ovaj rad financirala je Hrvatska zaklada za znanost putem projekta IP-2020-02-1356 *Istraživanje provenijencije umjetnina u zagrebačkim zbirnkama* (ZagArtColl_ProResearch). Nastao je kao rezultat istraživanja za diplomski rad obranjen 6. srpnja 2022. godine na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod mentorstvom doc. dr. sc. Tanje Trška i znanstvene savjetnice dr. sc. Ljerke Dulibić.

17

Gortzius Geldorp, *Krist kao vrtlar*, 1613., ulje na dasci, 66 × 57,2 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, inv. br. SG-205

Gortzius Geldorp, *Christ the Gardener*, 1613, oil on wood panel, 66 × 57.2 cm, Zagreb, Strossmayer Gallery of Old Masters CASA, inv. no. SG-205

18

Gortzius Geldorp, *Marija Magdalena*, oko 1610., ulje na dasci, 67 × 52 cm, Hag, Mauritshuis, inv. br. 319

Gortzius Geldorp the Elder, *The Penitent Mary Magdalen*, c. 1610, oil on wood panel, 67 × 52 cm, The Hague, Mauritshuis, inv. no. 319

BILJEŠKE

- Ružić Strossmayeru, (Zagreb) 20. travnja 1892. Arhiv HAZU, Registratura JAZU/HAZU (HR-AHAZU-2), Korespondencija br. 62, kut. 32/1; [s. n.] *Narodne novine*, Zagreb, br. 108, 11. svibnja 1892., 4; *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za god. 1892., Sedmi svezak* (Zagreb: Knjižara Jugoslavenske akademije, 1892.), 107; 230-231. Već se u službenim izvorima koji datiraju iz godine donacije umjetnina javljaju nedosljednosti vezane uz sveukupan broj poklonjenih djela. U Ružićevom pismu Strossmayeru te u Zapisniku sjednice u Ljetopisu JAZU stoji da je riječ o donaciji od 32 slike, u javnoj zahvali objavljenoj u Narodnim novinama navedene su 34 slike i jedan crtež, a u izvještaju u Ljetopisu JAZU spomenuto je 27 slika i jedan crtež. Usporedbom prvog popisa djela iz donacije iz Ljetopisa JAZU i M++ inventara Zbirke starih majstora iz muzejske dokumentacije Strossmayerove galerije zaključeno je da je zapravo riječ o donaciji od 29 slika i jednog crteža.
- Kraći pregledi donacije: Vinko Zlamalik, *Strossmayerova galerija starih majstora Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* (Zagreb: JAZU, 1982.) [Predgovor prvom izdanju, 1967.], 10; Miroslav Gašparović, „Donacija dr. Ivana Ružića,” u *Sto godina Strossmayerove galerije 1884-1984*, katalog izložbe, ur. Vinko Zlamalik (Zagreb: JAZU, 1984.), 55-56; Miroslav Gašparović, „Strossmayerova galerija HAZU: donacije i donatori,” *Informatica museologica* 23 (1992.): 97; Borivoj Popovčak, „Donacije donatoru – slike starih majstora poklonjene biskupu Strossmayeru u Akademijinoj galeriji,” u *Strossmayerovi dani* (Đakovo: Grad Đakovo, 2005.), 5-6; *150 godina postojanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i 20 godina Spomen muzeja biskupa Strossmayera u Đakovu* (Zagreb: HAZU, 2011.), 5; „Josip Juraj Strossmayer povodom 200. godišnjice rođenja,” u *XIII. Strossmayerovi dani* (Đakovo: Grad Đakovo, 2015.), 6.
Zasebne su umjetnine iz donacije obrađene u: Grgo Gamulin, „Djela flamanskih i holandskih majstora u Jugoslaviji II,” *Peristil* 5 (1962.): 90-91; Grgo Gamulin, „Jedan veoma cacceskni Raffaello Vanni,” *Peristil* 6-7 (1963.): 81-82; Đuro Vandura, *Nizozemske slikarske škole u Strossmayerovoj galeriji starih majstora Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* (Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1988.), 34-36; 67; 73; 116; 120-121; 125-126; 135-136; 148; Đuro Vandura, „Franjo Asiški i crnokameni Giambattista Rovedata,” *Peristil* 35-36 (1992.): 165-168; Iva Pasini Tržec, Ljerka Dulibić, *Slike Muke i Uskrsnuća u Strossmayerovoj galeriji* (Zagreb: HAZU, 2014.), 125-126; Ljerka Dulibić, „Slike na kamenim pločama – o kolnosti nastanka vrste, fortuna collezionistica i problemi očuvanja i prezentacije,” u *Materijalnost umjetničkog djela: Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića” održanog 2018. godine*, ur. Predrag Marković, 2021., Zagreb, 68-71.
- Ružićevo rođenje u više je navrata pogrešno datirano u 1849. godinu. Usp. [s. n.] „Dr. Ivan Ružić,” *Savremenik – mjesečnik Društva hrvatskih književnika*, god. 10, knj. I. i II., veljača 1915., 82; [s. n.] „Nekrolozi – Dr. Ivan Ružić,” *Mjesečnik pravničkog društva u Zagrebu*, knj. I, br. 2, veljača 1915., 121-122; Željko Karaula, *Moderna povijest Bjelovara 1871. – 2010: od razvojačenja varaždinske krajine do suvremenog Bjelovara* (Bjelovar: Nakladnik Horvat, 2012.), 75; Igor Žic, „Dr. Ivan Ružić,” *Sušačka revija* 1 (1993.): 29-30.
- Državni arhiv u Rijeci, Matične knjige, HR-DARI-275 (K4)/174, Matična knjiga krštenih u Župi Hreljin (1845. – 1857.), f. 29: „Anno Domini 1847. die 29 Augusti Mattheus Sablich Cooperator baptizavit Infantem natum ex Joanne Ruxich Jacobi Agricola, et Ursula nata Vidass Conjugibus

- hujus Parochia, cui Nomen impositum fuerat Joannes. Patrini fuere Josephus Polich Negotiator, et Hellena uxor Jacobi Blazina.”
- 5 Gjuro Ružić već je od rane mladosti počeo privređivati za svoju obitelj kao radnik u izgradnji cesta i željeznica te kožarski obrtnik. Otvorio je malu kožarsku tvornicu u Rijeci te nizom poslovnih odluka i ulaganja postao utjecajan lokalni industrijalac. Kao jedan od imućnijih riječkih poduzetnika druge polovine 19. i početka 20. stoljeća, novčano je podupirao lokalne inicijative poput riječke Narodne čitaonice te *Novog lista* Frane Supila. Nakon Prvog svjetskog rata, neko je vrijeme bio i gradonačelnik Sušaka. Iako nije bio formalno obrazovan, uvidao je važnost visokog obrazovanja te financijski podupirao tijekom gimnazije i studija svog mlađeg brata Ivana, s kojim je dijelio domoljubna politička stajališta. Irvin Lukežić, „Gjuro Ružić i Šime Mazzura,” *Sušačka revija* 58/59 (2007.), 122-123; Theodor De Canziani Jakšić, Matilda Ružić, „Korak po korak, ustrajno pješke: životni put Gjura Ružića starijeg (1834. – 1922.),” *Sušačka revija* 49 (2005.): 61.
 - 6 Usp. De Canziani Jakšić, Ružić, „Korak po korak,” 61. Autori teksta navode da se u razdoblju nakon studija Ružić zadržao u Rimu i otvorio slastičarnu na obali rijeke Tiber koja je stradala u poplavi te da je novcem koji je tako zaradio kupio umjetnine i donirao ih Strossmayerovoj galeriji. Ovi se podaci ne spominju u ostaloj literaturi o Ružiću i donaciji umjetnina te nisu potkrijepljeni niti jednim arhivskim ili drugim izvorom.
 - 7 [s. n.] „Dr. Ivan Ružić,” 82; [s. n.] „Nekrolozi – Dr. Ivan Ružić,” 121-122.
 - 8 Državni arhiv u Bjelovaru, HR DABJ 2 Gradsko poglavarstvo Bjelovar (1874. – 1918.), Narodna popisna knjiga br. 12 (1875. – 1883.), f. 320. U popisu stanovništva zabilježeni su Ivan Ružić, njegova žena Marija i sin Gjuro.
 - 9 Usp. Mira Kolar-Dimitrijević, „Pretvaranje Bjelovara iz vojničkoga u privredno središte od 1871. do 1910. godine,” *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 1 (2007.): 32-33.
 - 10 Karaula, *Moderna povijest Bjelovara*, 48.
 - 11 Kolar-Dimitrijević, „Pretvaranje Bjelovara,” 43.
 - 12 Milan Rojc, „Oko mene” *Milan Rojc i Bjelovar*, I. dio, ur. Željko Karaula (Bjelovar: Naklada Horvat, 2011.), 548-549.
 - 13 Rojc, „Oko mene,” 549. Oko 879. godine Trg Marije Terezije (današnji Trg Eugena Kvaternika) u Bjelovaru bio je velika ledina sa zdcem u sredini, opasana neuređenim cestama kamo je lokalno stanovništvo običavalo voditi stoku na ispašu. Ivan Ružić, kojemu je bilo stalo do izgleda grada budući da je i sam uložio u novu građevinu na prostoru trga, u gradskom se vijeću angažirao za rješenje ovog problema i uz pomoć gradskog inženjera pokrenuo uređenje trga. Livada za ispašu u idućih je nekoliko godina pretvorena u perivoj s cestama za pješake, a projekt je bio većim dijelom dovršen do svečane posjete Franje Josipa I. 1888. godine.
 - 14 Željko Karaula, *Moderna povijest Bjelovara*, 54. Usprkos Ružićevom zalaganju za izgradnju nove i veće crkve, na koncu je donesena odluka da se izvorna građevina cjelovito obnovi prema projektu Hermanna Bolléa (Köln, 1845. – Zagreb, 1926.). O obnovi crkve vidjeti u: Dragan Damjanović, *Arhitekt Herman Bollé* (Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, Leykam international, 2013.), 323-325.
 - 15 De Canziani Jakšić, Ružić, „Korak po korak,” 61.
 - 16 Željko Karaula, „Prilozi za biografiju Budislava pl. Budišavljevića Prijedorskog uz pomoć njegovih neobjavljenih memoara »Pomenci iz moga života«,” *Senjski zbornik* 38 (2011.): 111.
 - 17 Usp. [s. n.] „Dr. Ivan Ružić,” 82. Iako je većina autora koji su pisali o donaciji suglasna da je Ružić pribavio umjetnine krajem 1891. godine u Rimu, do sada nije pronađen niti jedan pisani trag tog kupovini. Stoga, ne treba u potpunosti isključiti niti mogućnost da je do njih došao na neki drugi način.
 - 18 *Narodne novine*, Zagreb, 2. lipnja 1892., 8: Oglas „Branitelj u kaznenih stvarih dr. Ivan Ružić ima pisarnu na Zrinjevcu br. 17, I. kat, nad kavanom Zagreb (u kući baruna Ožegovića)”.
 - 19 Nikša Stančić, „Josip Juraj Strossmayer u hrvatskoj politici,” *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* 535 (2018.), knj. 53: 32: „U Hrvatskoj je uveden represivni režim bana Khuen-Héderváryja, a podržavala ga je Narodna stranka, koja je prihvatila oportunističku politiku i postala režimska stranka, dok je Strossmayer podržao osnivanje male oporbene Neodvisne narodne stranke.”
 - 20 Stjepan Matković, „Izbori za Hrvatski sabor 1897. godine: afirmacija Khuenove autokracije,” *Časopis za suvremenu povijest* 29 (1997.): 482.
 - 21 Mira Kolar-Dimitrijević, „Razmišljanje o vezama Hrvatskog Primorja s koprivničkim krajem do 1941. godine ili Nezaboravljeni krajiški put,” *Podravski zbornik* 32 (2006.): 185.
 - 22 Za općenit pregled donacija Strossmayerovoj galeriji vidjeti: Gašparović, „Strossmayerova galerija HAZU: donacije i donatori,” 95-103.
 - 23 Gašparović, „Donacija dr. Ivana Ružića,” 55-56.
 - 24 Ružić Strossmayeru, (Zagreb) 20. travnja 1892. Arhiv HAZU, Registratura JAZU/HAZU (HR-AHAZU-2), Korespondencija br. 62, kut. 32/1. „Imajući u jednu na umu da svaka umjeća a naposeb slikarija oplemenjuje čud i usavršuje narav čovječju, i da promatranje vrstnih slika pobudjuje na jednaki rad lepote i duševne čistoće, – te želeći u drugu ruku da se što većom sbirkom slika u našoj galeriji svaka hrvatska duša priljubi svojoj otačbini: nastojah prigodom svog poduljeg boravka u Rimu dobiti nekoliko – po momu nevjestačkomu sudu – poboljih slika, 32 na broju, koje predajem i poklanjam u povećanje krasne Strossmayerove galerije slika, moleći Vas, presvjetli gospodine, da udostojite primiti nje i uvrstiti u sbirku ostalih slika naše galerije.”
 - 25 O tržištu umjetnina u Rimu nakon *risorgimenta* vidjeti: Virginia Napoleone, „Between Florence and Berlin: the International Art Market in Post-unification Rome,” u *Florence, Berlin and Beyond: Late Nineteenth-Century Art Markets and their Social Networks*, ur. Lynn Catterson (Leiden: Brill, 2020.), 181-187.
 - 26 Više o pojavi ovakvih vodiča vidjeti u: Giovanna Capitelli, „Fonti e documenti per la storia del mercato dell’arte nella Roma postunitaria,” u *Capitale e crocevia. Il mercato dell’arte nella Roma Sabauda*, ur. Andrea Bacchi, Giovanna Capitelli (Milano: Fondazione Federico Zerri, Università di Bologna, Silvana editoriale, 2020.), 26; Mario Lizzani, „Guida Monaci: Roma di ieri, di oggi, di domani,” *Strenna dei romanisti: natale di Roma* (1952.): 85-87.
 - 27 *Guida-Monaci. Guida commerciale di Roma*, 1883., 507.
 - 28 Usp. Paolo Coen, „Il mercato dell’arte a Roma all’indomani del 20 settembre 1870: linee portanti,” u *Roma. Nascita di una capitale 1870-1915*, katalog izložbe, ur. Flavia Pesci, Federica Pirani, Gloria Raimondi (Rim: De Luca Editori d’Arte, 2021.), 355.
 - 29 Usp. Napoleone, „Between Florence and Berlin,” 185., bilj. 9. Ediktom kardinala Bartolomea Pacca (Benevento, 1756. – Rim, 1844.) na svim je područjima koja su nekada spadala pod Papinsku državu regulirana kupnja i izvoz umjetnina od 1820. do 1902. godine. Ediktom su uspostavljena pravila da svaka prodaja umjetnine treba biti

- registrirana nadležnim tijelima, niti jedna umjetnina ne smije biti prenesena preko granice bez izvozne dozvole, a svaki novopronađeni arheološki predmet automatski postaje vlasništvom države.
- 30 Unatoč pokušajima državnih institucija da ograniče ilegalni izvoz umjetnina iz Italije, krajem 19. stoljeća trgovci umjetninama i njihovi posrednici različitim su metodama uspijevali prenijeti vrijedna djela preko granice. Potkupljivanje službenika u uredima za registraciju umjetnina bio je već društveno prihvaćen i proširen fenomen te među mnogim kupcima i očekivan dio usluge trgovaca ili posrednika. Više o praksama nezakonitog izvoza vidjeti u: Joanna Smalcerz, *Smuggling the Renaissance: The Illicit Export of Artworks Out of Italy, 1861-1909* (Leiden; Boston: Brill, 2020.), 178-194.
- 31 Više o donaciji grofa Baltazara III. Odescalchija Strossmayerovoj galeriji vidjeti u: Jasminka Najcer Sabljak, *Likovna baština kneževa Odescalchi: od Lombardija i Rima do Iloka* (Osijek, Zagreb, Ilok: Muzej likovnih umjetnosti, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Muzej grada Iloka, 2015.), 77-98.
- 32 O prepisci Franje Račkoga i biskupa Strossmayera u vezi donacije grofa Odescalchija vidjeti: Ljerka Dulibić, Iva Pasini Tržec, *Strossmayerova Zbirka starih majstora* (Zagreb: HAZU, 2018.), 315-318.
- 33 Paolo Coen, *Il recupero del Rinascimento. Arte, politica e mercato nei primi decenni di Roma capitale (1870-1911)* (Rim: Silvana Editoriale, 2020.), 400. (prilog 25). U prijepisu dozvole za izvoz iz 1888. godine stoji da su kopije prema Rafaelu procijenjene na 2500 lira. Kopije prema: Rafael (Urbino, 1483. - Rim, 1520.), *Parnas; Susret pape Lava I. Velikog s Atilom*, ulje na platnu, 447 × 795 cm, inv. br. SG-1; inv. br. SG-2.
- 34 Gabriel Térey, *Dodatak VI. izdanju kataloga Strossmayerove galerije slika* (Zagreb: JAZU, Strossmayerova galerija starih majstora, 1926.); Đuro Vandura, „Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,” *Informatica museologica* 25 (1994.): 20.
- 35 Nikolina Hrust, „Zbirka kopija fresaka i starih majstora u zagrebačkoj Gliptoteci HAZU,” *Informatica museologica* 34 (2003.): 61.
- 36 *Ljetopis JAZU*, 1892., 230.
- 37 Gamulin, „Jedan veoma caraceskni Raffaello Vanni,” 81-82.
- 38 O opusu slikara Raffaella Vannija vidjeti: Alessandro Bagnoli, „La pittura del Seicento a Siena,” u *La pittura in Italia: Il Seicento, Tomo secondo*, ur. Roberto Contini i Clelia Ginetti (Milano: Electa, 1989.), 342-343; Letizia Galli, „Raffaello Vanni,” u *Bernardino Mei e la pittura barocca a Siena*, katalog izložbe, ur. Fabio Bisogni i Marco Ciampolini (Siena: Palazzo Chigi-Saracini, 1987.), 83-107.; Marina Cesani, „Vanni, Raffaello,” u *La pittura in Italia: Il Seicento, Tomo secondo*, ur. Roberto Contini i Clelia Ginetti (Milano: Electa, 1989.), 913; Marco Ciampolini, *Pittori senesi nel seicento, Vol. III (Marcantonio Saracini - Stefano Volpi)* (Siena: Nuova Immagine, 2010.), 1029-1078.
- 39 Usp. Marina Cesani, „Vanni, Raffaello,” 913; Marco Ciampolini, *Pittori senesi*, 1073.
- 40 Grgo Gamulin, „Jedan veoma caraceskni Raffaello Vanni,” 81.
- 41 Još je jedan slučaj rezane, odnosno fragmentirane Vannijeve slike zabilježen u: Ciampolini, *Pittori senesi*, 1070. Slika *Sveti Franjo moli Bogorodicu za svetu Klaru na umoru* je, za razliku od zagrebačke slike koja je rezana kako bi joj se promijenio format, s ciljem lukrativnijeg prodavanja razdijeljena na više fragmenata, a njezin je izvorni izgled poznat zahvaljujući montaži fotografija dijelova. O sličnom primjeru iz Strossmayerove galerije vidjeti: Ljerka Dulibić, Iva Pasini Tržec, „New information on the 19th century provenance of Albertinelli's Old Testament cycle,” *RIHA Journal* 35 (2012.), <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/rihajournal/article/view/69257/62599>
- 42 Ovom prilikom zahvaljujem višem konzervatoru-restauratoru Pavlu Lerotiću koji je 12. srpnja 2022. pregledao sliku i potvrdio moju pretpostavku da su gornji i donji rub slike odrezani.
- 43 Tablični ispis iz M++ inventara Zbirke starih majstora, muzejska dokumentacija Strossmayerove galerije.
- 44 MG [Marijan Grgić], „Eustahije, sveti,” u *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1979.), 224-225.
- 45 Kirstin Noreen, „*Ecclesiae militantis triumphus*: Jesuit Iconography and the Counter-Reformation,” *The Sixteenth Century Journal* 29/3 (1998.): 690-696.
- 46 *The British Museum*, https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1874-0613-635 (pregledano 15. svibnja 2023.). Ovom prilikom zahvaljujem doc. dr. sc. Tanji Trška i dr. sc. Ljerki Dulibić koje su mi pomogle u pisanju rada s ovom i drugim sugestijama.
- 47 Nicolas Poussin, *Kuga u Ašdodu*, 1630., ulje na platnu, 148 × 198 cm, Pariz, Louvre, inv 7276; mr 2312.
- 48 *National Gallery of Victoria*, <https://www.ngv.vic.gov.au/explore/collection/work/37710/> (pregledano 12. svibnja 2023.). Zahvaljujem izv. prof. dr. sc. Danku Šourekui koji mi je ukazao na ovu grafiku.
- 49 David Ekserdjian, *Correggio*, (New Haven; London: Yale University Press, 1997.), 70-75.
- 50 O verzijama slike *Sveti Josip s djetetom Isusom* Guida Renija vidjeti: D. Stephen Pepper, „Guido Reni's Practice of Repeating Compositions,” *Artibus et Historiae* 20 (1999.): 34-36.
- 51 *Ljetopis JAZU*, 1892., 230; Tablični ispis iz M++ inventara Zbirke starih majstora, muzejska dokumentacija Strossmayerove galerije.
- 52 *Catalogo generale dei Beni Culturali*, „Disputa di Gesù con i dottori nel tempio” <https://catalogo.beniculturali.it/detail/HistoricOrArtisticProperty/1400071501> (pregledano 14. svibnja 2023.).
- 53 Lodovico Sabbatini d'Anfora, *Il vetusto calendario Napoletano nuovamente scoperto*, 1744., 29-33. Grafičar je ovdje potpisan kao „F. Lampiase Sculp”.
- 54 Josip Brunšmid, *Akademijaska galerija Strossmayerova* (Zagreb: JAZU, Strossmayerova galerija starih majstora, 1911.), kat. br. 67; Petar Knoll, *Akademijaska galerija Strossmayerova* (Zagreb: JAZU, Strossmayerova galerija starih majstora, 1922.), kat. br. 67.
- 55 *The British Museum*, <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG38184> (pregledano 13. svibnja 2023.).
- 56 *The British Museum*, https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1857-1212-98 (pregledano 15. svibnja 2023.).
- 57 Usp. Vandura, *Nizozemske slikarske škole*, 34-36; 67; 73; 116; 120-121; 125-126; 135-136; 148. Autor je u ovoj knjizi uz druga sjevernjačka djela iz Strossmayerove galerije obradio i devet slika iz Ružićeve donacije koje su pripisane nizozemskim i flamanskim majstorima, uključujući i djelo *Krist kao vrtlar*, pritom ne mijenjajući njihova atributivna određenja. Spomenute slike i danas se u muzejskoj dokumentaciji Strossmayerove galerije vode s istim atribucijama s kojima su i uključene u njezin fundus (vidjeti: *Ljetopis JAZU*, 1892., 230-231.). Budućim bi se istraživanjima mogli utvrditi točni autori ili barem nešto preciznija okvirna atributivna određenja za ta djela, pogotovo zato što se za neka od njih za sada ne može niti potvrditi da uopće

- pripadaju nizozemskoj ili flamanskoj slikarskoj tradiciji.
- 58 *Ljetopis JAZU*, 1892., str. 230.
- 59 Vandura, *Nizozemske slikarske škole*, 73.
- 60 Odgovarajući monogram i datacija nalaze se i na djelima *Krist i Bogorodica*, 1603. – 1604., ulje na dasci, 50 × 39,5 cm, prodanim u paru krajem 2022. godine putem aukcijske kuće Dorotheum (<https://www.dorotheum.com/en/1/8344901/>, pregledano 12. svibnja 2023.).
- 61 BF [Branko Fučić], „Noli me tangere,” u *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike*, 430; Pasini Tržec, Dulibić, *Slike muke i uskrsnuća*, 125–126.
- 62 Tome da za ovog majstora nije bilo neuobičajeno prikazati biblijske ličnosti do poprjsa kao pandane svjedoče njegova potpisana i datirana djela *Krist i Bogorodica* (vidjeti bilj. 59).

REFERENCES

- Bagnoli, Alessandro. “La pittura del Seicento a Siena.” In *La pittura in Italia: Il Seicento, Tomo secondo*, edited by Roberto Contini, Clelia Ginetti, 338–350. Milano: Electa, 1989.
- Brunšmid, Josip. *Akademijska galerija Strossmayerova*. Zagreb: JAZU, Strossmayerova galerija starih majstora, 1911.
- Capitelli, Giovanna. “Fonti e documenti per la storia del mercato dell’arte nella Roma postunitaria.” In *Capitale e crocevia. Il mercato dell’arte nella Roma Sabauda*, edited by Andrea Bacchi, Giovanna Capitelli, 19–36. Milano: Fondazione Federico Zeri, Università di Bologna, Silvana editoriale, 2020.
- Cesani, Marina. “Vanni, Raffaello.” In *La pittura in Italia: Il Seicento, Tomo secondo*, edited by Roberto Contini Clelia Ginetti, 912. Milano: Electa, 1989.
- Ciampolini, Marco. *Pittori senesi nel seicento, Vol. III (Marcantonio Saracini – Stefano Volpi)*. Siena: Nuova Immagine, 2010.
- Coen, Paolo. “Il mercato dell’arte a Roma all’indomani del 20 settembre 1870: linee portanti.” In *Roma. Nascita di una capitale 1870–1915*, exhibition catalog, edited by Flavia Pesci, Federica Pirani, Gloria Raimondi, 351–357. Rome: De Luca Editori d’Arte, 2021.
- Coen, Paolo. *Il recupero del Rinascimento. Arte, politica e mercato nei primi decenni di Roma capitale (1870–1911)*. Rome: Silvana Editoriale, 2020.
- Damjanović, Dragan. *Arhitekt Herman Bollé*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, Leykam international, 2013.
- De Canziani Jakšić, Teodor and Matilda Ružić. “Korak po korak, ustrajno pješke: životni put Gjure Ružića starijeg (1834. – 1922.)” *Sušačka revija* 49 (2005): 61–65.
- [s. n.] “Dr. Ivan Ružić.” *Savremenik – mjesečnik Društva hrvatskih književnika* 10, book I and II, (February 1915): 82.
- Dulibić, Ljerka and Iva Pasini Tržec. “New information on the 19th century provenance of Albertinelli’s Old Testament cycle.” *RiHA Journal* 35 (2012). <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/rihajournal/article/view/69257/62599>.
- Dulibić, Ljerka and Iva Pasini Tržec. *Slike Muke i Uskrsnuća u Strossmayerovoj galeriji*. Zagreb: HAZU, 2014.
- Dulibić, Ljerka and Iva Pasini Tržec. *Strossmayerova Zbirka starih majstora*. Zagreb: HAZU, 2018.
- Dulibić, Ljerka. “Slike na kamenim pločama – okolnosti nastanka vrste, fortuna collezionistica i problemi očuvanja i prezentacije.” In *Materijalnost umjetničkog djela: Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiskovića“ održanog 2018. godine*, edited by Predrag Marković, 67–74. Zagreb: FF Press, 2021.
- Ekserdžian, David. *Correggio*. New Haven; London: Yale University Press, 1997.
- Galli, Letizia. “Raffaello Vanni.” In *Bernardino Mei e la pittura barocca a Siena*, exhibition catalog, edited by Fabio Bisogni, Marco Ciampolini, 83–107. Siena: Palazzo Chigi-Saracini, 1987.
- Gamulin, Grgo. “Djela flamanskih i holandskih majstora u Jugoslaviji II.” *Peristil* 5 (1962): 85–91.
- Gamulin, Grgo. “Jedan veoma caracceskni Raffaello Vanni.” *Peristil* 6–7 (1963): 81–82.
- Gašparović, Miroslav. “Donacija dr. Ivana Ružića.” In *Sto godina Strossmayerove galerije 1884–1984*, exhibition catalog, edited by Vinko Zlamalik, 55–56. Zagreb: JAZU, 1984.
- Gašparović, Miroslav. “Strossmayerova galerija HAZU: donacije i donator.” *Informatica museologica* 23 (1992): 95–103.
- Guida-Monaci. *Guida commerciale di Roma*, 1883.
- Hrust, Nikolina. “Zbirka kopija fresaka i starih majstora u zagrebačkoj Gliptoteci HAZU.” *Informatica museologica* 34 (2003): 61–66.

- Karaula, Željko. "Prilozi za biografiju Budislava pl. Budisavljevića Prijedorskog uz pomoć njegovih neobjavljenih memoara »Pomenci iz moga života.«." *Senjski zbornik* 38 (2011): 87–129.
- Karaula, Željko. *Moderna povijest Bjelovara 1871. – 2010: od razvojačenja varaždinske krajine do suvremenog Bjelovara*. Bjelovar: Nakladnik Horvat, 2012.
- Knoll, Petar. *Akademijska galerija Strossmayerova*. Zagreb: JAZU, Strossmayerova galerija starih majstora, 1922.
- Kolar–Dimitrijević, Mira. "Pretvaranje Bjelovara iz vojničkoga u privredno središte od 1871. do 1910. godine." *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 1 (2007): 31–53.
- Kolar–Dimitrijević, Mira. "Razmišljanje o vezama Hrvatskog Primorja s koprivničkim krajem do 1941. godine ili Nezaboravljeni krajiški put." *Podravski zbornik* 32 (2006): 177–197.
- Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, edited by Anđelko Badurina. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1979.
- Lizzani, Mario. "Guida Monaci: Roma di ieri, di oggi, di domani." *Strenna dei romanisti: natale di Roma* (1952): 82–93.
- Lukežić, Irvin. "Gjuro Ružić i Šime Mazzura." *Sušačka revija* 58/59 (2007): 122–123
- Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za god. 1892., Sedmi svezak*. Zagreb: Knjižara Jugoslavenske akademije, 1892.
- Matković, Stjepan. "Izbori za Hrvatski sabor 1897. godine: afirmacija Khenove autokracije." *Časopis za suvremenu povijest* 29 (1997): 469–488.
- Najcer Sabljak, Jasminka. *Likovna baština kneževa Odescalchi: od Lombardija i Rima do Iloka*. Osijek, Zagreb, Ilok: Muzej likovnih umjetnosti, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Muzej grada Iloka 2015.
- Napoleone, Virginia. "Between Florence and Berlin: the International Art Market in Post-unification Rome." In *Florence, Berlin and Beyond: Late Nineteenth-Century Art Markets and their Social Networks*, edited by Lynn Catterson, 181–208. Leiden: Brill, 2020.
- [s. n.] *Narodne novine*. (Zagreb, June 2, 1892).
- [s. n.] *Narodne novine*. (Zagreb, May 11, 1892).
- [s. n.] "Nekrolozi – Dr. Ivan Ružić". *Mjesečnik pravničkog društva u Zagrebu*, book I, no. 2 (Zagreb, February 1915): 121–122.
- Noreen, Kirstin. "Ecclesiae militantis triumph: Jesuit Iconography and the Counter-Reformation." *The Sixteenth Century Journal* 29/3 (1998): 689–715.
- Pepper, D. Stephen. "Guido Reni's Practice of Repeating Compositions." *Artibus et Historiae* 20 (1999): 27–54.
- Popovčak, Borivoj. "Donacije donatoru – slike starih majstora poklonjene biskupu Strossmayeru u Akademijinoj galeriji." In *Strossmayerovi dani*, edited by Ivica Mandić, 5–31. Đakovo: Grad Đakovo, 2005.
- Popovčak, Borivoj. "Josip Juraj Strossmayer povodom 200. godišnjice rođenja." In *XIII. Strossmayerovi dani*, edited by Ivica Mandić, 3–42. Đakovo: Grad Đakovo, 2015.
- Popovčak, Borivoj. *150 godina postojanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i 20 godina Spomen muzeja biskupa Strossmayera u Đakovu*. Zagreb: HAZU, 2011.
- Rojc, Milan. „Oklo mene“ *Milan Rojc i Bjelovar I*, edited by Željko Karaula. Bjelovar: Naklada Horvat, 2011.
- Sabbatini d'Anfora, Lodovico. *Il vetusto calendario Napoletano nuovamente scoperto*. 1744.
- Smalcerz, Joanna. *Smuggling the Renaissance: The Illicit Export of Artworks Out of Italy, 1861–1909*. Leiden; Boston: Brill, 2020.
- Staničić, Nikša. "Josip Juraj Strossmayer u hrvatskoj politici." *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* 535 (2018): 11–36.
- Téry, Gabriel. *Dodatak VI. izdanju kataloga Strossmayerove galerije slika*. Zagreb: JAZU, Strossmayerova galerija starih majstora, 1926.
- Vandura, Đuro. "Franjo Asiški i crnokameni Giambattista Rovedata." *Peristil* 35–36 (1992.): 165–168.
- Vandura, Đuro. "Strossmayerova galerija starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti." *Informatica museologica* 25 (1994): 19–28.
- Vandura, Đuro. *Nizozemske slikarske škole u Strossmayerovoj galeriji starih majstora Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1988.
- Zlamalik, Vinko. *Strossmayerova galerija starih majstora Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Zagreb: JAZU, 1982.
- Žic, Igor. "Dr. Ivan Ružić." *Sušačka revija* 1 (1993): 29–30.
- Internet sources
- "Disputa di Gesù con i dottori nel tempio." In *Catalogo generale dei Beni Culturali*. <https://catalogo.beniculturali.it/detail/HistoricOrArtisticProperty/1400071501> Accessed May 14, 2023.
- Dorotheum. <https://www.dorotheum.com/en/1/8344901/> Accessed May 12, 2023.
- National Gallery of Victoria*. <https://www.ngv.vic.gov.au/explore/collection/work/37710/> Accessed May 12, 2023.
- The British Museum*. https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1874-0613-635 Accessed May 15, 2023.

ARCHIVAL SOURCES

- Arhiv HAZU, Registratura JAZU/HAZU (HR-AHAZU-2), Korespondencija br. 62, kut. 32/1.
- Državni arhiv u Bjelovaru, HR DABJ 2 Gradsko poglavarstvo Bjelovar (1874. – 1918.), Narodna popisna knjiga br. 12 (1875. – 1883.).
- Državni arhiv u Rijeci, Matične knjige, HR-DARI-275 (K4)/174, Matična knjiga krštenih u Župi Hreljin (1845. – 1857.).

SUMMARY

Ivan Ružić's Donation of Paintings to the Strossmayer Gallery

In 1892, lawyer and politician Ivan Ružić from Rijeka (Hreljin, 1847 – Zagreb, 1915) donated 30 works of art to the Strossmayer Gallery of Old Masters YASA (today CASA). He acquired these works during a several-month stay in Rome the previous year. This diverse group of artworks varies in quality, content, and artistic traditions, and has not been thoroughly researched since being included in the Gallery's collection. Based on archival sources and historiographical literature, this paper compiles data on Ružić's life and the historical and political circumstances and reasons for his donation. Additionally, the paper proposes some possible answers to questions about Ružić's acquisition of these works on the Roman art market during the complex period after the Unification of Italy, a time when there was still no comprehensive and effective legal framework for the purchase, sale, and export of artworks on the Apennine Peninsula. New interpretations are presented for a few selected paintings from the donation, based on their stylistic analysis, new iconographic interpretations, and discovered graphic models. For one of the most prominent works from the donation, *The Ecstasy of St. Francis of Assisi* by the Sienese master Raffaello Vanni (Siena, 1597 – 1673), new conclusions are drawn about its original format based on a comparative analysis with other works by the painter and confirmation from conservation and restoration studies. Furthermore, three pictures from Ružić's donation are linked to graphic models or prints with corresponding compositions. These findings led to revised dates and the rejection of some previously unsustainable attributions for these works. Finally, new iconographic interpretations are provided for two paintings from the donation.

LUCIJA BURIĆ (1998.) diplomirala je povijest umjetnosti i engleski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2022. godine. Od 2021. godine suradnica je na projektu Hrvatske zaklade za znanost *Istraživanje provenijencije umjetnina u zagrebačkim zbirkama* (ZagArtColl_ProResearch). Dobitnica je nagrade DPUH-a za izvrstan diplomski rad za 2022. godinu.

LUCIJA BURIĆ (1998) graduated in art history and English language and literature from the Faculty of Humanities and Social Sciences at the University of Zagreb in 2022. Since 2021, she has been a collaborator on the project "Provenance Research on Artworks in Zagreb Collections" (ZagArtColl_ProResearch) funded by the Croatian Science Foundation. She received the Croatian Society of Art Historians' Award for an Excellent Master's Thesis in 2022.